

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLAKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

10. Cilt

Eylül - Ekim 1971

112 - 113. Sayı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Allah Hakkınızda Kolaylık Murâdeder

Lütfi DOĞAN 315

Eski Dinlerde ve İslâm'da Oruç

Ahmet KAHRAMAN 318

Ruh Terbiyesi ve Ramazan

S. Hayri BOLAY 320

Ramazan Orucu ve Suçlar Üzerindeki Müsbet Tesirleri

Dr. Ali ŞAFAK 326

Ramazan Mübâhaseleri "Huzur Dersleri"

Osman ÖZTÜRK 331

Trabzon'un Fethi

İsmet PARMAKSIZOĞLU 334

Süleyman Nahifi ve Fazilet-i Savm (Zuhrü'l-Âhire)
Adlı Eseri

Dr. Amil ÇELEBİOĞLU 342

Türkiye'de Dini Bilginin Kaynak ve Metodu Üzerine

Hayreddin KARAMAN 351

İslâm'da İlme ve İlim Adamına Verilen Üstün Değer

Dr. Ali Aslan AYDIN 363

Müslümanlık ve Müslümanlar

Derleyen: Bekir TOPALOĞLU

Yazan: Veled Çelebi (İZBUDAK) 368

Ebû Bekr Âsım B. Behdele Ebi'n-Necîd

Mehmet Ali SARI 371

Büyük Kaybımız

Abdurrahman Şeref GÜZELYAZICI 374

Süleyman Nahîfî ve

Fazîlet-i Savm (ZUHRÜ'L-ÂHİRE)

Adlı Eseri

Dr. Âmil ÇELEBİOĞLU

Süleyman Mehmed Nahîfî, milâdî onyedinci asrın takriben ortalarında doğmuştur. Babası Abdurrahman, onun da babası Yazıcı Salih'dir¹. Devrinin meşhur âlim ve hattatlarından ve aynı zamanda nakşibendî tarikatı seyhlerinden olan Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin Efendi (1718-1787) ile amca çocuklarıdır².

Nahîfî, rahatlıkla Arapça, Farsça tercümeler yapacak ve şiirler yazacak kadar bu dillere ve kültürlerine hâkimdir. Meşhur hattat Hâfız Osman'dan süslüs ve nesih'den icâzet alıp sonraları ta'likde de mahâret kazanmıştır³.

Babasının yeniçeri olması hasebiyle Nahîfî de ilkin yeniçeri kalemine girer. Ebû Kavuk Mehmed Paşa'nın yanında yazıcı olarak İran taraflarını, ayrıca Konya tarîkıyla Mısır'ı, İbrâhim Ağa (Dâmad İbrâhim Paşa) yanında da Avusturya taraflarını dolaşır. Baş Mukataacılık, şıkk-ı sâni defterdarlığı gibi vazifelerde bulunup en son defterdâr-ı şıkk-ı sâni iken kendi isteği ile mütekâid olur. 1151 (1738-39) de âlem-i cemâle intikal eder. Mezarı, Topkapı dışında "Müslüman Fransız Mezarlığı" yanındaki köşededir. Taşındaki kıt'anın "Bu Süleyman-ı Nahîfî rûhuna el-Fâtiha" mısra'ı ölüm târihini verir⁴.

Süleyman Nahîfî, ilmi ve kültürüyle kuvvetli ve dînî heyecanı hâkim velûd bir san'atkârdır. En çok na't-ı şerif yazan şâirlerimizden birisidir.

"Bülbül-i nâlân olup
Çağırırım dost dost
Ol güle hayran olup
Çağırırım dost dost.
Cezbe-i şevk u visâl
Buldu Nahîfî kemâl
Yunus u Mısri-misâl
Çağırırım dost dost."

gibi Yûnus tesirinde birçok ilâhileri ve çeşitli makamlarda bestelenmiş şiirleri vardır⁵.

(1, 2, 3) Mecelletü'n-nisab, Müstakimzade Süleyman Sa'deddin, Süleymaniye ktp. No: 628.

(4) Boğaziçi köprüsü çevre yolları hafriyatı dolayısıyla Nahîfî merhûmun yakın zamana kadar mevcut olan mezarının kaybolduğu duyulmuşsa da bizzat kontrol etmemiz mümkün olamamıştır.

(5) Tercemetü'l-Meşâyih. Hüseyin Ayvansarayî, Süleymaniye ktp., Esad Ef. bl. No: 2705.

Dîvan, Hilyetü'l-Envâr, Mevlîdû'n-Nebî, Kasîde-i Bürde gerh ve tahmisleri gibi vs. eserlerinin yanında Nahîfî'nin asıl şöhretini, Hazret-i Mevlânâ'nın altı ciltlik Mesnevî'sinin manzum tercemesi sağlamıştır⁶.

*
**

İslâmî edebiyatta "Fazîlet-nâmeler" umûmî adı altında edebî bir nevî olarak gruplandırabileceğimiz ve şimdiye kadar bütünüyle üzerinde durulmamış bir hayli eser mevcuttur.

Hemen her mevzuda manzum veya mensur olarak çeşitli fazîlet-nâmeler, te'lif veya terceme olarak kaleme alınmıştır. İçlerinde gerçekten târihî ve edebî kıymeti hâiz olanlar çoktur. Bunlar, mevzularına ve şekillerine göre tasnif edilip incelendikçe bilhassa İslâmî Türk edebiyâtındaki edebî nevîlerin ve şiir mevzularının sanıldığından çok daha fazla olduğu bu vesîle ile de görülecektir.

Manzum veya mensur, küçük veya büyük hacimde karşılaştığımız fazîlet-nâme tipindeki eserler, çok kere isimleriyle nevîlerini ve muhtevalarını belirttiği gibi değişik bir adla da karşımıza çıkmaktadırlar.

Fazîlet-nâmeler, İslâm âleminin mukaddes şehirlerinin fazîletine, târihine ve çeşitli husûsiyetlerine dâir olabilirler; Fezâilü'l-Mekke, Fezâilü Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kuds, Fezâil-i Harameyn-i Şerifeyn, Fezâil-i Mısır, Fezâil-i Şam vs. gibi. Veya Fezâil-i Mescid-i Aksâ, Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn, Fezâil-i Hazret-i Alî, Fezâil-i Kureys, Fezâilü'l-Etrak gibi ma'bed, halife, şahıs ve milletlerin fazîlet ve husûsiyetlerine dâirdir. Yâhud da Fezâil-i Kur'ân, Fezâilü'l-Cihad, Fezâilü'l-Ezkâr, Fezâilü's-Şuhûr, Fezâil-i Ramazan, Fezâilü's-Sıyâm gibi değişik mevzulardadır.

Bunlardan takdim etmiş olduğumuz Süleyman Mehmed Nahîfî'nin "Fazîlet-i Savm"ı, mesnevî şeklinde olup ikiyüzelliüç beyitten ibârettir. Bunun, müstakîl bir eser olması mümkün olduğu gibi Nahîfî'nin yine mesnevî tarzında "Zuhrü'l-Ahire" adlı eserinin son kısmı olması da muhtemeldir.

Bu eserin, İstanbul kütüphânelerinde rastladığımız iki nüshası da bir mecmua içindedir. Birisi hayli imlâ ve istinsah hatâlarıyla doludur⁷. İkincisiye daha sağlam görünmektedir⁸. Metnini verdiğimiz ikinci nüshanın bulunduğu mecmuada Nahîfî'nin şu eserleri de mevcuttur:

1. Mevlîdû'n-Nebî, 1a - 21b
2. Risâle-i Mi'râciye, 21b - 42a
3. Hicretü'n-Nebî, 42a - 56b
4. Hilyetü'l-Envâr, 57a - 113a
5. Zuhrü'l-Âhire, 113b - 132b
6. Enfüs-ü Âfâk, 132b - 152a
7. Nasihatü'l-Vüzerâ, 152b - 160a
8. Ravzatü's-Safâ fî Sireti'l-Mustafâ, 161b - 198b.

Bunlardan yedinci ve sekizinci risâleler mensur, diğerleri manzumdur.

*
**

(6) Daha fazla malumat için bakınız: Mesnevî-i Şerif, Aslı ve Sadeleştirilmişiyile manzum Nahîfî tercümesi, Hazırlayan: Âmil Çelebioğlu, c. 1-2, 1967, c. 3-4, 1969, İst.

(7) Süleymaniye ktp., Mîhrîşah Sultân bl., No. 399, yk. 236-242.

(8) Süleymaniye ktp., Hamidiye bl. No. 252/5 yk. 127-132; Ölç: 272x160, 198x92, st: 28, yz: nesih, kt: âharlı, krem renginde, su yollu ve su damgalı, mihrâbiye ve mevzu başlıkları rûmî, hatâî motifli nefis tezhibli, cedveller yaldız, ct. kahverengi, meşin, tam ve çeyrek yaldız şemseli, mıklaplı.

FAZİLET-İ SAVM-I ŞEHR-İ RAMAZAN

127b

Rükn-i İslâmın biri ey nîk-nâm
Oldu rükn-i rûze-i şehri sıyâm

128a

Savmdır sermâye-i şevk u ferah
Savmdır dâğ-ı dil-i hüzn ü terah

Oldu a'mâlin şerîf ü efdâli
Savm-ı pâk-i mazhar-ı es'savmu lî

Savmdır müsteclib-i ferrûbihi
Feyz-yâb-ı va'de-i eczîbihi

5. Reh-nümâ-yı cennet-i Adn-i berîn
Cünnet-i hâs-ı ibâd-ı sâimîn

Sâimîn-i mü'minîne bî-gümân
Didi peygamber ki vardır ferhatân

Biri anın ferhat-i iftârdır
Hem ikinci ru'yet-i dîdârdır

Ya'ni kim zevk-ı tecellî-i likâ
Maksad-ı aksâ-yı ashâb-ı bekâ

Bundan a'lâ ârife var mı murâd
Kim cemâlin göstere Rabbü'l-ibâd

10. Mefhar-ı âlem rivâyet eyledi
Hak Taâlâ'dan hikâyet eyledi

Kim hadîs-i kudsîdir fehm it anı
Canda hıfz eyle bu kavî-i rûşeni

Âdem oğluitse bir hüsn-i amel
Ecri fâ ondan yidi yüzdür emel

Fi'l-i savm ammâ benimdir didi
Hak

Eylerim ana mücâzâtı ehak

Cümle-i tâat ana mahsûs iken
Rûzenin bu fazlın idrâk eyle sen

15. Zâtına tahsîs idüp Rabb-ı Kerîm
Ehl-i savmın eyledi ecrin azîm

Hem hadîsinde didi Fahr-i enâm
Rûh-ı pâkine salât ile selâm

Fazl-ı şehri rûzeden virdi haber
Ümmete lûtf ile itdi müjdeler

Didi kim olup muzâaf ziyneti
Her sene tezyîn iderler cenneti

Çünki teşrîf eyleye mâh-ı sıyâm
İre bu vech ile havrâya peyâm

20. Leyle-i ûlâ idince ibtidâ
Ol gice sâdır ola emr-i Hudâ

İre taraf-ı arşdan bir bâd-ı hûb
Gülşen-i Firdevs'e lûtf ile hubûb

Berk-ı eşcâra dokundukça nesîm
Eyleye nezzâre havrâ-yı Naîm

Fehm ider ol neş'eden ser-cümle
hûr

Âleme geldi yine mâh-ı sürûr

Eyleyüp şevk ile takdîs-i Samed
Diyeler ey Kaadir ü Ferd ü Ehad

25. Kim bu şehri rûzede sâim ola
Tâatında sıdk ile kaaîm ola

Eyleyüp tezvîc ana yâ Rab bizi
Rûşen eyle dîde-i bînâmızı

Olsun onlar kâm-yâb-ı izdivâc
İdelim anlarla kesb-i ibtîhâc

Eyle fazlından ibâd-ı behre-ver
Her taraftan rûşen olsun dîdeler

İde sâim kullarına Rab muîn
Behre-yâb-ı izdivâc-ı hûr-i în

30. Hûr-i în ammâ ki nûr-ı ayn-ı can
Nakş-ı hüsnü hayret-efzâ-yı cihan

128b

Çeşm ü ebrû can-fezâ vü dil-firîb
Hüsn-i tal'at âteş-i sabr u şekîb

Cebhesinde muhtefî sad mihr ü
mâh

Şem'inin pervânesi peyk-i nigâh

Kaddi dilkeş şîve-i refîârı hûb
Hüsn-i hulki nüsha-i cezb-i kulûb

Hüsn-i güftârı hitâb-âmiz-i nâz
Lûtf-ı refîârı şerer-hîz-i niyâz

35. Zevk-ı vaslî mâye-i ömr-i ebed
İşvesi berk-efken-i sabr u hîred

Ârız olmaz hüsnüne şeyb ü herem
Bilmez aslâ n'olduğun hüzn ü elem

Kârı dâim nağme-i ıyş u tarab
Cünbişi mevkûf-ı etvâr-ı edeb

Sen esîr-i lezzet-i arz-ı niyâz
Ol dakaayık-güster-i envâ'-ı nâz

Sen mey-i ışk ile ser-germ-i vedâd
Ol müheyâyâ girde-i nukl-ı murâd

40. Sohbetinden âdeme gelmez melâl
Hicrine bir dem rızâ emr-i muhâl
Hüsnüne aşk u mahabbet dâimâ
Ariar eksilmez zihî zevk u safâ
Hûr-ı îne olmadı, mevt-ü âdem
Hüsnü mevkûf-ı tarâvet dembedem
Gayre bakmaz hüsn ile olsa melek
Ana ancak hâtır-ı şevher gerek
Vasf olunmaz hüsnü lâfz u harf ile
Lûtfun anla kaasratü's-sarf ile

45. Haymesi ak inciden âmâdedir
Hüsnüne ins ü melek dil-dâdedir
Hûr-ı maksûrât-ı Firdevsî makaam
Hacle-gâh-ârâ-yı va'd-i fi'l-hıyâm
Ola yitmiş hulleden pîrâyesi
Her biri hüsn ü behâ sermâyesi
Birbirinin levnine hâil değil
Levninin keyfiyyeti zâil değil
Her biri olmuş muattar fîb ile
Revna-efzâ hulle-i pür-zîb ile

50. Nefha-pîrâ ola yitmiş dürlü fîb
İtrı hoş-bû levni hûb u dil-firîb
Bir serîr üstünde her bir hûr-i în
Ol serîr ammâ ki gâyet dil-nişîn
Vaz'u tarhı dürr ile mensûcdur
Hem kızıl yâkuut ile memzûcdur
Ferş-i istebrakla zîbende bisât
Bâis-i envâ'-ı şevk u inbisât
Ola yitmiş ferş-i nerm ü dil-pesend
Ol serîr-i dilkeşe pîrâye bend

55. Oldu yitmiş câriye her hûr ile
Sanki encümdür meh-i pür-nûr ile
Bendegân-ı sâimîne ol îlâh
Bunca ihsân eyledi bî-iştibâh
Zikr olan eltâf-ı Rabb-i zî'l-minen
Oldu her bir rûze mâh-ı rûzedem

Ya'ni bunca fazl-ı Rabb-i muktedir
Ecr-i savm-ı yevm-i şehir-i rûzedir

Tâat-ı uhrânın ecri gayrdır
Fi'l-i hayrın bil cezâsı hayrdır

129a

60. Ol Kerîm'in gör kemâl-i kudretin
Eyle endîşe nevâl-i ni'metin
Cümle kullar kim anın mahlûkudur
Cümle ni'met-dîdevü merzûkudur
Gör atâsın bî-nefâd ü bî-hisâb
Eyler ihsân ücret-i ecr ü sevâb
Nef'-i tâat darr-ı ısyân yok ana
Hep sana âid ne eylersen sana
Rabbenâ aslihlenâ a'mâlenâ
A'tinâ mes'ûlenâ a'mâlenâ
65. Sen de insâf eyle ey abd-i hakîr
Gör ne ihsanlar ider Rabb-i Kadîr
Eyleyüp tâat-i Hakk'a sa'y-i tâm
İdegör savm u salâta ihtimâm
Sıf-ı a'mâl içre yokdur mâ-hasal
Savma benzer ya'ni bir hâlis amel
Fazl u ihsânıyla Rabbü'l-âlemîn
Hem riyâdan eyledi savmı emîn
Gayri tâatde olur havf-ı riyâ
Rûzedir ammâ emîn-i Kibriyâ
70. El-hazer gâyet riyâdan kıl hazer
Hüsn-i a'mâli riyâ berbâd ider
Savm odur kim sâhibi âgâh ola
Niyyeti mutlak li-vechî'llâh ola
Savm ammâ ola ber-vefk-ı rızâ
Sanma kim taklîd-i inde'l-iktizâ
Sıdk ile ihlâs ile kaa'im ola
Serbeser a'zâsı hep sâim ola
Şâd olup teşrîf-i mâh-ı savm ile
Gam çeke noksân-ı leyl ü yevm ile
75. Aklığı ol günde âdet bilmeye
Kendüyi ehl-i nedâmet kılmaya
Şâd olup hengâm-ı teşrîfinde hem
Hîn-i tevrî' eyleye izhâr-ı gam
Kalb ü kavli fi'line yeksân ola
Tâ sezâ-yı rahmet ü ihsân ola

Rûzenin gör fazlın ey zât-ı lâîf
Çünki teşrîf ide bu şehir-i şerîf
Cümle ebvâb-ı semâ meftûh olur
Rahmet-i Hak feyz-bahş-ı rûh olur

80. Nefha-i can-bahş-ı rahmet subh u şâm
Ehl-i tâata olur zîb-i meşâm
Ol safâyı ehl-i hâl olan bilür
Mazhar-ı sırr-ı kemâl olan bilür
Serbeser bâb-ı cehennem bend olur
Kullara eltâf-ı bî-mânend olur
Feyz-i teşrîfi bu mâhın hem dahi
Nâil-i feyz eyler ehl-i berzahi
Ref' olup kabrin azâbı cümleden
Kesb-i âsâyiş iderler cân u ten
85. Hizb-i şeytan mazhar-ı tedmîr olur
Her biri pâ-beste-i zencîr olur
İmdi bil kadrin derûnun pâk kıl
Nâ-sezâ ef'âlden îmsâk kıl
Kıl meâsîden menâhîden hazer
İtmesün gafletle evkâtın gûzer
Tevbe kıl cümle zünûbundan tamâm
İdegör hüsn-i kıyâma ihtimâm

129b

Kizb-ü gıybet zemm-ü bühtân
Savmını bîhûde noksân eyleme

90. Bid'at-ı menhiyyeden eyle hazer
Hem harâma eyleme sarf-ı nazar
İrtikâb-ı lehv ü mâlâya'niden
Eyle zabt-ı dîde vü sem'ü dehen
Kalbine yol bulmasın sa'y it meded
Kimseye bu'z u adâvet yâ hased
Hasmı irzâ deynini eyle kazâ
Râh-ı Hak'da ol talebkâr-ı rızâ
Gill u gışdan kıl müberrâ sîneni
Jeng-dâr itme sakın âyîneni
95. Kıl haram ile hazer iftârdan
Havf u haşyet eyle ol Gaffâr'dan
İmeğe infâk-ı etbâ'u ayâl
Sa'y kıl tâ idesîn kesb-i helâl
Müştebih lokma gıdâsından sakın
Nefs-i bed-kârın hevâsından sakın
Eyle perhîz-i hatâ yâ vü zeel
Olmasın savmın keder-yâb-ı halel
Zikr ü tesbîh ü tilâvet üzre ol
Hakk'a tâat ü ibâdet üzre ol
100. Mescide var kalbi tefrîh eyle gel
Zikr ü tesbîh ü terâvîh eyle gel

FÎ FARZİYYETİ'S-SAVM

- Şehir-i mahsûs oldu çün şehir-i sıyâm
Farzdır anda oruç tutmak tamâm
Müslimîn ü müslimâta muttasıl
Mâh-ı savmın rûzesi farz oldu bil
Sâf idüp âyine-i cân u dili
Sâim olmak yâni şehir-i kâmilî
Sâbit oldu hükm-i istitbâ ile
Rûzenin farziyyeti icmâ' ile
105. Kim anın farziyyetin inkâr ider
Şer'-i âlî-şân anı ikfâr ider
Özr-i şer'î olmadıkça bil ayân
Ruhsat-ı iftâr yokdur bî-gümân

Her mükellef zümre-i islâmdan
İmtinâ' itmez anı itmâmdan
Müslime farz oldu bu savmı edâ
Özr ile terk eylese eyler kazâ
Oldu haddi rûzenin bî-reyb ü şek
Fecr-i sânîden gurûb-ı şemse dek

110. Fecr-i sâni bil odur olsa bedîd
Fark ola târ-ı siyâh ile sefid
Çünkü teşrîf eyleye mâh-ı sıyâm
Ekl ü şûrb vat'î olur gündüz harâm
Savm odur niyyet kılup bî-îmtinâ'
Olmaya hiç ekl ü şûrb ile cimâ'

Bil ki oldu savma niyyet eylemek
Giceden tâ dahve-i kübrâya dek
Didiler ba'zı rivâyetde kibâr
Niyyetin encâmıdır nisfû'n-nehâr

115. Dahve-i kübrâ zevâl ü intisâf
Akreb oldu birbirine bî-hilâf

Maksad oldur niyyet-i sâim tamâm
Ekserinde gündüzün bulsun nizâm

- 130a
Tâsi' u işrîn-i şa'bân olsa nâs
Eylemek lâzım hilâl-i iltimâs
Görseler ol gün hilâl-i savmı ger
Eylesünler savma niyyet serbeser
Ger görünmezse hilâl-i savmı bil
Mâh-ı şa'bânı otuz tekmi kıl
120. Sonra mâh-ı rûzedir bî-kîl ü kaal
Zâhir olsun olmasın şekl-i hilâl.

Fİ BEYÂNİ SADAKATİ'L-FITR

- Savm-ı mâh-ı rûzede bî-reyb ü şek
Fitr için vâcib tasadduk eylemek
Müslim-i sâhib-nisâba bi't-tamâm
Fitra vâcib inde-tekmîlî's-sıyâm
Hâcet-i asliyyeden zâid eğer
İtse temlik-i nisâb-ı mu'teber
Fazla olsa ya'ni ol mâl-i hasen
Meskeninden hem esâs-ı beytten
125. Ana fitr için tasadduk bî-güman
Vâcib oldu hükm-i şer' ile ayan
Kendi nefsinden olup niyyet-nümâ
Mâl-i tayyibden ider anı edâ
Var ise memlûk ü evlâd-ı sığâr
Eyler anlardan dahi bi'l-ihtiyâr
Yâ müdebber olsa yâ ümm-i veled
Fitrada dâhildir ey pâkize-ced
Abd-i âbık var ise kable's-şurû'
Virmez illâ kim meğer ba'de'r-
rucû'
130. Müşterek memlûki var ise eğer
Zevce vü hem âkil ü bâliğ püser
Vâcib olmaz ana anlardan zekât
Hükm-i şer'î böyledir inde's-sıkaat
Bu tasadduk oldu ey merd-i lebîb
Kim şair ü bürr ile temr u zebîb
Lâfz-ı Türkî'de bu mezkûr ey
gözüm
Arpa vü buğday u hurma vü
üzüm
İşte bunlardan alâ-hükmi'l-kitâb
Yâ bahâsı yâ olur aynı hisâb

135. Hükm-i şer'î böyledir bî-imtînâ'
Hintadan oldu tasadduk nıfs-ı sâ'
Gayrlarda sâ'-ı kâmil mu'teber
Ya'ni bin kırk dirhem-i ma'lûm
ider
Çünkü sâ'-ı kâmilî bildin ayân
Nisfidir beş yüz yigirmi bî-güman
Ger vücûbun vaktini dîrsen nedir
Yevm-i fitrın fecr-i sânisindedir
Fecr-i sâni olduğu sâat ayân
Vâcib olur ol tasadduk bî-güman
140. Eylese andan mukaddem ger vefât
Fitr için sâkıt olur andan zekât

- 130b
Sâkıt olmaz bil velî te'hîr ile
Vir hemân ihlâs ile tevkîr ile
İster isen ecr-i istihbâbı sen
Kıl edâ evvel salât-ı ıyddan
Hürr-i müslim bi'l-vücûb eyler edâ
Tâ ki savmı ola makbûl-i Hudâ
Bu tasadduk savmını çâlâk ider
Sâimi ya'ni refesden pâk ider
145. Vârid olmuşdur peyemberden eser
Sâimi ya'ni refesden pâk ider
Âsümân ile zemîn beyninde bil
Savm olur gûyâ muallâk muttasıl
Fitr için tâ kim tasadduk olmadı
Savmın âzâd-ı taallûk olmadı
Bende-i sâim anı itse edâ
Der-âkab savmın kabûl eyler Hudâ

Fitra oldu bâis-i hüsn-i kabûl
Savma oldu ya'ni esbâb-ı vüsûl

150. Bu zekât-ı fitr için oldu vüçûb
Müslim-i muhtâca tatyîb-i kulûb
Ehl-i fakra oldu mahsûl-i meâl
Olalar vâreste-i zell-i suâl
Ol mübârek günde ehl-i ihtiyâc
İde tahsîl-i sürûr u ibtihâc
Behremend olup bu vecd-i sehl ile
Ola âsûde ıyâl ü ehl ile

Her amelde sırrı vardır Hâlık'ın
Fehm kıl var ise fikr-i sâdıkın

155. Agniyâ bu vech ile me'cûr olur
İhtiyâc ashâbı hod mesrûr olur
Hikmete mebnî bu sırr-ı lem-yezel
Cümlelîn Rezzâk'ı Hallâk-ı ezel
Mânî' u mu'tî vü müstagnî odur
Cümleye ihsân iden ya'ni odur
Kimini fakr ile itmiş nâtüvân
Kimini itmiş gınâdan şâdmân

Fİ VÜCÜBİ ASL'N-NİYYET

Niyyete asl-ı vüçûb ey kârdan
Oldu kavli-i eşref-i Fahr-i cihan

160. Didi peygamber degildir mu'teber
Giceden niyyet bulunmazsa eger
İmdi sıdk-ı azm ile niyyet tamâm
Vâcib oldu cümleye inde's-sıyâm
Niyyet oldur kalbin ihzâr eyleye
Hem lisânı kalbin ikrâr eyleye
Her amelde itdi ehl-i i'tibâr
Niyyet-i a'mâl-i kalbîden şümâr
Efdâl-i niyyet odur bî-reyb ü şek
Kalb ile bilmek dil ile söylemek

165. Ya'ni lâzım savmını sâim bile
Fârz u vâcibdir yâ savm-ı nâfile
Savmı elbet yâ edâdır yâ kazâ
Savm-ı keffâret ile yâhud cezâ

131a

Asl-ı niyyetde budur hakk-ı beyan
Kasd-ı kalbîden ibâretidir heman

Bilmese kalbi dili olsa mukır
Yok fazîlet savm u iftâr oldu bir

Bir amel kim eyleye abd-i Hudâ
Kalb ile itmek gerek azm ü edâ

170. Çünkü niyyet efdâl-i a'mâldir
Her amelde ahsen-i âmâldir
Oldu niyyet umde-i savm u salât
Niyyete mevkûfedir hacc ü zekât
Çünkü mahfûz-ı vukûf-ı gayrdır
Niyyet-i hâlis amelden hayrdır

Dil nazargâh-ı Hudâ'dır itme şek
Abde vâcibdir ânı pâk eylemek

Kalbe nâzırdır Hudâvend-i Samed
Kalbdır gencîne-i feyz-i ebed

175. Kalb-i mü'min mahzenü'l-esrârdır
Kalb-i mü'min matlau'l-envârdır

Sûretinde cümle âlem müşterek
Sîretin manzûr-ı Hak'dır itme şek

Manzar-ı nâsa virürsen zîb-i tâm
Yok nazargâh-ı Hudâ'ya ihtimâm

Bildin insan kalb ile insân imiş
Kalb-i insan mehbit-i ihsân imiş

Kalb imiş bildin Hudâ'nın manzarı
Sırr-ı gaybü'l-gayb-ı ma'nâ
mazharı

180. Gıl u gışdan kalbini pâk idegör
Sırrını mir'at-i idrâk idegör

Kalb olursa sıdk u ihlâs ile sâf
Zâhir ü bâtında kalmaz ihtilâf

Kizb-i sûrîden eşeddir itme şek
İrtikâb-ı kizb-i ma'nâ eylemek

Kizb-i ma'nâ ana dir ehl-i derûn
Kim hilâf ola derûn ile birûn

İhtilâf-ı kalb ü kaalib bî-güman
Kizb-i ma'nîdir hazer ey yâr-i can

185. Zâhirinde şîve-i zühd ü vera'
Bâtınında cilve-i hırs u tama'

Eylese zâhirde bir kizbin zuhûr
Şerm ü hacletle olursun bî-şuûr

- Mü'min oldun Âlimü'l-gaybe ayân
Âlimü'l-gaybe olur mı hîç nihan
Sûretâ iffet idersin iddiâ
Sîretin ammâ hilâf-ı müddeâ
Halkdan şerm itdigin mikdâr eger
Eylesen Hallâk'dan sana yîter
190. Vârid olmuşdur bu kavl-i mu'teber
Kim hadîsinde didi Fahrü'l-beşer
Hayre niyyet kalbe kim mensûb
olur
Defter-i a'mâline mektûb olur
Sâhibi me'cûr olur ol niyyetin
Şükrünü itmek gerek bu ni'metin
İktidâr olmazsa a'mâle eger
Niyyet ile yine ecrin mu'teber

131b

- Olsa ol niyyet eger sûret-nümâ
Kesb ider nahl-i amel neşv ü
nemâ
195. Fi'le kuvvetden gelürse şüphe yok
Niyyet-i ma'mûlün elbet ecri çok
Niyyet ammâ niyyet-i hayra amel
Yok riyâdan anda hîç reybi hâlel
Niyyet ammâ anı itdikde kazâ
Maksadın Hak'dan ola kesb-i rızâ

Niyyetin memdûh eger
mezmûmdur
Hep Cenâb-ı Hâlık'a ma'lûmdur
İdegör tashîh-i niyyet dâimâ
Tâ ola hüsn-i kabûle reh-nümâ

200. Niyyet-i şerr eylese kalbe güzër
Eylesen icrâdan ammâ kim hazer
Ol yazılmaz defter-i a'mâline
Zamm olunmaz seyyiât-ı hâline
İtmedikçe yâ tekellüm yâ amel
Afv ider ânı Hudâ azze ve cel
Vâcib oldu hamd ü şükr itmek ana
Gör ne ihsân ü inâyetdir sana
Hayr niyyet sebt ola mektûb ola
Niyyet-i şerr ise nâ-mahsûb ola
205. Ekser-i hâletde bâ-hükm-i zarûr
Çünkü hayr u şerr ider kalbe hutûr
Deftere sebt olsa niyyât ile şer
Bil harâb olurdu ahvâl-i beşer
Bu hidâyetdir inâyetdir bize
Bu ne rahmetdir ibâd-ı âcize
Hayr niyyet bî-amel me'cûr ola
Şerr ise ma'fuvv ola mağfûr ola
Bu ne ihsandır hele endîşe kıl
Niyyet-i pâk ile hayrı pîşe kıl

VÜCÜB-I NİYYET

210. Savma her kim âzim olsa
mutlakaa
Niyyet itmek vâcib oldu bil ana
Gîceden niyyet gerekdir savm için
Ya'ni imsâk-i sabâh u yevm için
Ger edâ ise ide kayd-ı edâ
Ger kazâ ise ide zikr-i kazâ
Savm-ı şehri-rûzeyi tutsa eger
Her gice ferdâ için niyyet ider
Diye kim ferdâya niyyet eyledim
Savm için ya'nî azîmet eyledim
215. Savmı şehri's-savm ise ta'yîn ider
Ger zihâr ise anı tebyîn ider
Her ne nev' ise gerek savmı beyan
Niyyet-i kalb ola hem zikr-i lisan

Olmasa mezkûr eger lâfz-ı edâ
Eyler andan savm-ı lâfzî iktifâ
Bu edâ hükmündedir ammâ kazâ
Savmın eyler vasfın elbet iktizâ
Gîceden oldu ibâd-ı râgibe
Savmın envâ'ında niyyet vâcibe

220. Bir kişi zikretmeyüp nev'iyyetin
Savma kasr itse mücerred niyyetin
Niyyeti savm ile itse ittisâf
Lîk savmı olmasa vasfa muzâf

132a

Savmı yâ nezr-i muayyen olsa yâ
Mâh-ı rûze yâ tatavvu' fi'l-edâ
Bu üçünde câiz oldu niyyeti
Bî-izâfet olsa da keyfiyyeti

Maâdâsında bu üç nev'in velî
Câiz olmaz hükm-i kavl-i mücmeli

225. Sâbit oldu asl-ı niyyet gerçi bil
Cümle savm envâ'ına kâfi değil
Zikri lâzım savm-ı menvînin ayân
Tâ ki azminde ola hükm-i beyan
Ol kazâ yâ farz u yâ nefl ise ger
Vasfını inde'l-kazâ ta'yîn ider
Bir kişi kalb ile niyyet itmese
Hem lisan zikre azîmet itmese
Savm için lâkin idüp kasd-ı sahûr
Gayr-ı mu'tâd itse ihzâr-ı fetûr

230. Yâ femin gasl eyleyüp pâk eylese
Yâ o dem icrâ-yı misvâk eylese
Niyyet-i savma olup vaz'-ı delîl
Savm için kâfi olur bî-kaal ü kîl
Zikr-i sâbık üzre ammâ muttasıl
Cümlelerin envâ'ına kâfi değil
Niyyet-i sâimde olsa müddeâ
Cümle savm âhir tafavvu' yâ kazâ
Mâh-ı şehri savm için meşhûr
olur
Savmı farz-ı vaktden ma'dûd olur

235. Dir İmâm-ı A'zam ol âlî-güher
Bir kişi olsa eger ehl-i sefer
Var iken iftâr u savma ruhsatı
Vâcib-i âhardan itse niyyeti
Savm-ı menvînin vukû'ı bî-hilâf
Niyyetin hükmüyle eyler ittisâf
Ger tafavvu' ger edâ vü ger kazâ
Savm-ı menvî hükmün eyler iktizâ
Bir rivâyetde tafavvu' olsa ger
Farz-ı vaktiyye vukuû'un hükm
ider

240. Lîk İmâmeyn eyleyüp hükm-i
amîm
Didiler birdir müsâfirle mukîm
Çünkü şehri-rûzede sâim olur
Farz-ı vaktin hükmüne âzim olur
Niyyetin vaktinden eylersen suâl
Tâ gurûb-ı şemsden vakt-i zevâl
Gice mensî olsa niyyet eylemek
Gündüz eyler tâ zevâl-i şemse dek
Kim zevâl itse güzere câiz velî
Giceden itmektir ammâ efdali

245. Geçse bî-niyyet zevâl-i şems eger
Sonra niyyet itse olmaz mu'teber
Ol gün iftâr eylese eyler kazâ
Kim ana keffâret itmez iktizâ
Eylese iftâr eger kable'z-zevâl
Bil ki keffâret gerek bî-kîl ü kaal
Çün azîmet sâbit oldu savm için
Ruhsat-ı niyyetde var ol yevm için
Sanki amden nakz-ı savm itdi
heman
Ana keffâret gerekdir bî-güman

132b

250. Savm-ı şehri's-savm u envâ'-ı
sıyâm
Bil ki bî-niyyet degildir savm-ı
tâm
Savmı savm olmaz ânın bî rey b ü
şek
Ol günü sonra kazâ itmek gerek
Kul ki a'mâle azîmet itmeye
İmtisâl-i emre niyyet itmeye
Sûretâ sâim velî olmaz müsâb
Niyyet-i sâıkdadır ecr ü sevâb